

SİVAS FOLKLORUNDA TÜRK ÇOBAN KÖPEĞİ KANGAL*

TURKISH SHEPHERD DOG KANGAL IN SIVAS FOLKLORE

Çağrı Çağlar SİNMEZ**
Aşkın YAŞAR***

Özet:

Türk insanına en yakın hayvanlardan biri olan köpek, Türk folklorunda kutsal sayılan hayvanlar grubundandır. Türk çoban köpeklerinden biri olan Kangallar, geleneksel ekonomisi tamamen küçükbaş hayvan sürülerine bağlı Oğuz Boylarının sürüleri ile Anadolu'ya getirilmiştir. Türk Çoban Köpeği Kangal, dünyanın en eski, en yaygın doğal çoban köpeği ırkının, geleneklerine bağlı Kangal İlçesi halkının benzersiz koruması sayesinde tüm özellikleri ile günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Çalışmada, Sivas Folkloru içerisinde yer alan Kangal ırkı Türk çoban köpek yetiştiriciliğine ait folklorik bilgilerin tespiti ile Türk Kültür hazinesine katkı sağlanması amaçlandı.

Çalışmanın materyalini, Sivas yöresinde folklorik veteriner hekimliği ve hayvancılıkla ilişkili halktan (halk hekimliği uygulayıcıları, hayvan sahipleri ve diğer kaynak kişiler) “bilgi derleme formu” yoluyla 09.04.2012 - 10.07.2012 tarihleri arasında elde edilen folklorik bilgiler oluşturdu.

Çalışmada, Sivas folklorunda yetiştiricilerin kangal köpeklerini genel ırk özelliklerine, post renklerine ve kuyruklarına göre sınıflandırdıkları belirlendi. Genel ırk özelliklerine göre “kurtçul”, “saf” ve “kıрма” kangallar; post renklerine göre, “alası-boz”, “karayaka”, “sarı yaka”, “boz yaka”, “kıllı” ve “kırcıl”; kuyruk şekillerine göre ise “kılıç kuyruk”, “kuyruğu eğri” ve “kıvrak kuyruk” kangallar olarak sınıflandırdıkları tespit edildi. Sivas folklorunda kangal köpeği ile ilgili görülen hastalık ve tedaviler, genel ırk standartları (vücut yapısı, baş ve kafatası, mizacı ve davranış özellikleri vb), bakım ve beslenme, kızgınlık ve doğum bilgisi, kurt boğma olayı, kulak kesimi, hikâyeler, inanışlar ve deyimler hakkında bilgiler elde edildi.

---

* “Sivas Yöresinde Folklorik Veteriner Hekimliği ve Hayvancılık Üzerine Araştırma” başlıklı ve V-006 numaralı CÜBAP araştırma projesinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Ana Bilim Dalı – Sivas cagribey6038@hotmail.com

*** Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Ana Bilim Dalı – Konya ayasar@selcuk.edu.tr

Sonuç olarak, kangal köpeklerinin bugüne kadar neslini koruyabilmesinin en önemli nedenlerinden birisinin meraklı kişiler tarafından, kangalların kurt boğması, zekiliği, cesareti ve sadakatini anlatan Sivas folkloruna özgün hikâyelerin, inanışların dilden dile aktarılması ile olduğu; folklorik veteriner hekimliği ve yetiştiricilik uygulamalarında belirlenen bilgi eksikliği ve hataların hayvan hakları ve refahı çerçevesinde değerlendirilerek giderilmesinin gerekliliği ileri sürülebilir. Ayrıca, Sivas İli sınırları içinde kangal olarak bilinen bölge ve çevre illerde yetiştirilen kangal köpeklerine, binlerce yıllık tarih, kültürel ve çevresel şartlar ile kangalları nesiller boyu üreten insanların şekil verdiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Kangal Köpeği, Folklor, Folklorik Veteriner Hekimliği, Sivas.

Abstract:

As one of animals to which are approached with great sympathy by Turkish people, Kangal dogs are among the animals accepted sacred in Turkish folklore. *Kangals* as shepherd dogs were brought into Anatolia along with herds owned by Oghuz clans the traditional livelihood of which depends on sheep herds. Being the oldest and most common race of natural shepherd dog, Turkish shepherd dog, *Kangal*, has survived with all characteristics of it mostly thanks to the matchless protection of local people of the town Kangal.

Throughout the study, the main objective is to determine the folkloric knowledge related with Kangal raising within folklore of Sivas and to make some contribution to Turkish world of culture.

The research material has consisted of folkloric knowledge obtained between 9th April-10th July, 2012 with “information review forms” applied to people associated with folkloric veterinary medicine and animal husbandry in Sivas (e.g. medicine practitioners, animal owners, other resource persons, etc.)

In the study, it has been determined that raisers in Sivas folklore classify the *Kangals* according to general racial characteristics, color of their pelt and tails of them. They are grouped as “*kurtçu*”, “*saf*”, “*kırma*”; and “*alası-boz*”, “*karayaka*”, “*sarı yaka*”, “*boz yaka*”, “*küllü*”, “*kırçıl*”; and “*kılıç kuyruk*”, “*kuyruğu eğri*”, “*kıvrak kuyruk*”, based on racial characteristics, color of pelt and tails respectively. Also, it has been gathered significant data on diseases and treatments on Kangals, general racial standards (structure of the body, head and skull, etc.), care and nutrition, estrus, delivery information, wolf choking incident, ear cut, stories, beliefs and idioms.

Consequently, it can be suggested that one of reasons why Kangals have managed to keep its generation must be original stories and beliefs in Sivas, which cover the Kangal’s wolf choke, intelligence, courage and loyalty; that lack of knowledge and mistakes in folkloric veterinary medicine and breeding applications be eliminated in animal rights and welfare terms.

Key words: Kangal Dog, Folklore, Folkloric Veterinary Medicine, Sivas.

Giriş

Tarihin eski çağlarında, vahşi hayvanlara karşı tamamen savunmasız olan, koyun ve keçi sürülerinin geçim kaynağı olduğu toplumlarda, otlaklarda, ağaçlarda, göçlerde vahşi hayvanlara ve hırsızlara karşı korunma zorunluluğu, çoban köpeklerinin oluşması ve gelişmesinin nedeni ve kaynağı olmuştur (Kartay, 2007; Yılmaz, 2008).

Türk insanına en yakın hayvanlardan biri olan köpek, Türk folklorunda kutsal sayılan hayvanlar grubundandır. Türk çoban köpeklerinden biri olan kangallar, geleneksel ekonomisi tamamen küçükbaş hayvan sürülerine bağlı Oğuz Boylarının sürüleri ile Anadolu'ya getirilmiştir. Anadolu, Oğuz boylarının sürüleri ile gelen kangalların da yeni yurdu olmuştur (Kartay, 2007).

Türkiye, binlerce yıllık insanlık tarihi boyunca bir geçit bölgesi olarak çok çeşitli medeniyetlerin izlerine sahip olmuş, bu yönü ile evcil hayvan genetik kaynakları yönünden son derece zengin bir ülkedir. Sayıları onlarla ifade edilebilen koyun, at ve köpek ırklarının yanı sıra, birçok sığır, keçi, deve, manda, eşek, kedi, kümes hayvanı, arı, ipekböceği ve tavşan ırkı yetiştiriciliği yapılmaktadır (Yılmaz, 2013).

Türkiye'nin bilinen beş köpek ırkından üçü çoban köpeğidir. Bu çoban köpekleri genel olarak, koyun yetiştiriciliğinin yoğun olarak yapıldığı yerlerde bulunur. Esas yayılma alanı Akkaraman Koyunu yetiştiriciliğinin yaygın olduğu Sivas, Tokat, Yozgat, Kayseri, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Ankara, Kırıkkale, Konya, Karaman ve Aksaray illeridir (Yılmaz, 2008).

Oğrak (2009)'a göre, birinci derecede saf kangal köpeği Sivas veya Kangal İlçesinde bulunur. Kangal Irkı köpeklerin bu yörede yaygın olarak yetiştirilmesinin sebebi; bölgede mera tipi koyunculuk yapan işletmelerin çok olması, bölgenin coğrafi yapısının dağınık ve kurt popülasyonunun fazla olması ile kışların uzun ve sert geçmesidir (Tepeli vd., 2000; Tepeli vd., 2003). Kangallar, kangal ilçesi yaşayanları tarafından, yörenin doğası ve ikliminin anayurda benzerliğinden faydalanılarak, nesilden nesile bütün özellikleri ile korunarak yetiştirilmiş olup, geleneklerine bağlı Kangal ilçesi halkının benzersiz koruması sayesinde tüm özellikleri ile günümüze ulaşabilmişlerdir (Kocher, 2005; Kartay, 2007).

Atasoy ve Kanlı (2005)'ya göre, kangallar gelişmiş görme ve koku alma duyularının yanı sıra gücü, cesareti, sert iklim şartlarına dayanıklılığı ve sahibine bağlılığı sayesinde; bozayı, kurt vb. yırtıcı hayvan türlerine karşı koyun sürülerini koruma görevini üstlenmiş ve bu olumlu özellikleri onların dünyanın bir çok ülkesine yayılmasını sağlamıştır.

Bu çalışmada, Sivas Folkloru içerisinde yer alan Kangal Irkı Türk çoban köpek yetiştiriciliğine ait folklorik bilgilerin tespiti ile Türk Kültür

hazinesine katkı sağlanması ve bu bilgilerin kayıt altına alınarak korunması amaçlandı.

1. Materyal ve Metot

Çalışmanın materyalini, Sivas yöresinde toplam 43 kaynak kişiden (halk hekimliği uygulayıcıları, hayvan sahipleri, veteriner hekimler, diğer kaynak kişiler) folklorik veteriner hekimliği ve hayvancılıkla ilgili sorulardan oluşan “bilgi derleme formu” yoluyla 09.04.2012 - 10.07.2012 tarihleri arasında elde edilen yazılı, sesli ve görsel folklorik bilgiler oluşturdu.

2. Bulgular

2.1. Sivas Kangal Çoban Köpeği Irk Özellikleri

Genel Görünüm

Bir kangalın; kafası iri, kulak, burun ve ağzında siyah bir maske mevcuttur. Ağız içinde (damakta) siyah lekeler vardır. Boz, sarı ve gri renkte tüyleri vardır. Gözleri koyu kahverengi renktedir. Pençeler büyük ve kalındır (Kaynak Kişi 1, K.K.2, K.K.3, K.K.4, K.K.5, K.K.6).

Vücut kılları tek renktedir. Kuyruğu simit şeklindedir. Kuyruk şekillerine göre “kılıç kuyruk”, “kuyruğu eğri” ve “kıvrak kuyruk” diye isimlendirilir. Başka bir sınıflandırmaya göre “tam sarma (top) kuyruk”, “dokuz kuyruk” ve “hilal kuyruk” (Resim 1, 2, 3) olarak isimlendirme yapılır. Kuyruk kılları saçaklı şekilde olmayıp, düz ve temiz bir görünümündedir (K.K.7, K.K.6, K.K.4).

Kangal köpekleri genelde “kurtçul kangallar”, “hakiki kangallar” ve “kıрма (kurtçul ve hakiki kangalların çiftleştirilmesi sonucu ortaya çıkan) kangallar” olarak sınıflandırılır.

Kangal köpekleri arasında kurtlara karşı başarılı olan, kurt yakalamış kangallara “kurtçul kangal”, “kurt boğan kangal” adı verilir. Birçoğu kırçıl renk postu görünümündedir. Vücut kılları dik, kuyrukları uzun ve kıvrımsızdır. Arka bacakları birbirine dolaşacak kadar yakın ve çaptır. Patileri tavşan patisi görünümündedir. Dişileri birkaç yılda bir olmak üzere en fazla üç yavru doğururlar. Arka ayaklarında “kurtçul tırnak”, “kurt cırnağı” denilen işlevsiz ek bir tırnak mevcuttur. Kurtçul köpeklerin burunlarında “çaka” denilen beyaz renkte kısımlar olabilir. Koyun sürülerinin güvenliğini en üst düzeyde sağlarlar. Bu köpeklerin kurt kokusunu alarak izini sürmelerine “çav” denilir. Çok süratli, cesaretli ve dayanıklı olan bu grup kangallar kurdu yakalamak için yaratılmıştır. Sürüye “dadanan” (musallat olan) kurt eğer bir koyunu yaralayıp kaçtığında bu köpekler kurdun izini sürüp bulamazlarsa, dönüşte o yaralı koyunu sürüden

hemen çıkarırlar ve bu koyunları boğanlara bile rastlanır. Bu gruptaki kangallar birlikte ya da tek başlarına kurt boğabilirler (K.K.8, K.K.10).

“*Hakiki kangal*” köpekleri iri cüsseli, iri kafalı olup, kalın ve küt burunları vardır. Üst dudakları aşağıya doğru sarkıktır. Simit görümlü kalın ve kısa kuyrukları vardır. Kurtçul tırnak çoğunda yoktur. Çok obur ve sahiplerine çok bağlı olup, çobanın yanına kimseyi yaklaştırmazlar. Çok iyi bağ, bahçe ve fabrika bekçiliği yaparlar. Yılda iki kez olmak üzere bir doğumda üçten fazla yavru doğururlar. Heybetli görünüşlerine rağmen kurt boğmayan, kurda gitmeyen bir gruptur (K.K.11, K.K.1, K.K.9).

Kırma cinsi kangallar, kurtçul ve hakiki kangalların çiftleştirilmesiyle elde edilirler. İri yapılı, kuyrukları kıvrık ve kurdu boğabilen cinslerdir. Kurdu yardımlaşarak erkek ve dişi köpekler beraber boğarlar (K.K.9, K.K.12).

Post ve Renk

Kangallarda doğal tüy rengi boz rengin tonlarıdır. Alt çene ve kuyruk ucundaki minik siyahlık veya beyazlık makbul sayılır. “*Alası boz*” (beyaz üstünde boz ve sarı lekeler); “*çapar (karayaka, dalkır)*” (kaplan renginin değişik tonları, çizgili postlu); “*sarı yaka*” (vücut ve kulak rengi sarı renkli); “*boz yaka*” (vücut ve kulak rengi boz renkli); “*kıllı*” ve “*kırçıl*” (Resim 4, 5, 6, 7, 8) gibi sınıflandırmalar yapılır. Her tavşanın yaşadığı dağın rengini aldığı gibi, kangallarda yaşadıkları yerin ve iklimin özelliklerine göre renk alırlar (K.K.13, K.K.1, K.K.14).

Kıllı kangallar, rakımı yüksek dağlık alanlarda yetişir. Alası boz kangalların kafasında ala renk olur. Kırçıl kangal, kurt postuna benzeyen siyah beyaz kılların karışımında bir renkte olur. Yedi senede bir saf kangal bir tane kırçıl yavru doğurur (K.K.15, K.K.16, K.K.1).

Baş ve Kafatası

Erkek köpeklerin kafası aslan başını andırırken, dişilerin kafası küçüktür. Dudakları ince, gözleri çekik ve sürmelidir. Gözlerinin altında sarkma olmaz. Kafatasının üzeri düz olup, kafasının arka üstünde elle temasta anlaşılacak bir çıkıntısı olur. Her bir gözünün üzerinde bulunan kara kaşları (Resim 9) saflığa işarettir. Genelde kulaklar muhtemel kurt saldırısında kurdun kangalın kulağından yakalamasını ve bu nedenle yaralanmasını önlemek için kesiktir. Burun, ağız ve kulaklarda kara (siyah) bir maske vardır. Yanakta siyah bir ben (üzeri kıllı) bulunması saf kangal olduğuna alamettir. Damakta siyah leke bulunur. Çene ve dişleri çok kuvvetlidir. Burun ve alt çene ucunda “*çakal*” denilen beyaz leke bulunur (K.K.18, K.K.3, K.K.1).

Vücut Yapısı

Göğsü geniş, sırt kısmı düz ve beli incedir. Kaslar gelişmiş, ön bacaklar yere dik basar ve birbirine paraleldir. Kuyruk dirseğe kadar iner ve uzundur. Arka ayakta “*mahfuz*”, “*kurt cırnağı*” ya da “*karakuş cırnağı*” (Resim 31) bulunur ki bu saf kangal olduğuna işarettir (polidaktili, beşinci fonksiyonsuz parmak). At kılı ya da jilette ikincil tırnak kesip atılabilir. Ayak bilekleri kalın ve beyaz renkte, arka ayakları ise tavşanayağı gibidir (K.K.1). Arka ayaklar “*çap*”, “*çaluk*” görülür. Bu hızlı koşmasını sağlayan bir özelliktir (K.K.3, K.K.19, K.K.20, K.K.21, K.K.22, K.K.23, K.K.5).

Mizaç ve Davranış Özellikleri

Kangal, sahibi ve ailesini koruma görevini yerine getirirken iyi ve kötü niyetli insanları ayırt etme yeteneğine sahiptir. Sahibine sadık, yabancılara karşı dikkatli olup; yabancıyı önce tanımaya çalışır, sezileriyle zarar gelmeyeceğini anlayınca ses çıkarmaz. Eğer tehlike sezerse saldırır. Çocuklara ve kadınlara karşı merhametlidir. Kangal yavrularına büyürken sevgi ve şefkat gösterilmesi iyi huylu ve uysal bir mizaç kazanmalarına; karanlık ve insanlardan izole edilmiş yerlerde yetiştirilmesi ise iyi bir bekçi köpeği ve saldırgan mizaca sahip olmalarına neden olur (K.K.1, K.K.2).

Kangallar, sürünün korunmasında çobandan bağımsız hareket ederler. Ortalama 300 başlık bir koyun sürüsünü korumak için ikisi dişi, biri erkek olmak üzere en az üç yetişkin kangal köpeğine ihtiyaç duyulur. Dişi kangalların dişi kurtlara karşı daha duyarlı ve analık içgüdüleri nedeniyle koruma duyuları daha da gelişmiş oldukları için sürüde mutlaka en az bir dişi kangalın bulunması gereklidir. Sürü meraya ilk çıktığı zaman köpekler sürüden biraz uzaklaşıp etrafı kolaçan ederler. Yaşlı ve deneyimli olanlar arada bir sürüyü kontrol ederler. Genç ve deneyimsiz olanlar ise sürüden biraz daha fazla uzaklaşabilir, “*bozkırın hâkimi gibi deli dolu*” gezerler. Herhangi bir tehlike yoksa sürüyü gözlemleyebilecekleri yüksek bir yere yatarlar. Kurda karşı kendi varlığını hissettirebilmek için gezdikleri yerlere idrarlarını yaparlar (*sidik atar*). Kulaklarını yere dayayarak yatar, sesleri dinler, kafasını kaldırır ve sesin hangi yönden geldiğini tespit ederler. Hisleri, gelişmiş koku alma yetileri ve içgüdüleriyle kurdun hangi yakınlıkta ve nerede olduğunu bilirler (K.K.1, K.K.24, K.K.2).

Kurt, koyun sürüsüne köpeklerin kokusunu almaması için rüzgârın ters tarafından saldırmak ister, bu nedenle kangallar kurdun kokusunu alabilmek için bu yönde sürüyü koruyarak kurtların oyununu bozarlar. Kangallar, sürüyü tehdit eden kurt gibi herhangi bir yırtıcı hayvan varsa aynı hızla onun peşinden koşarlar. Daha hızlı olan dişi kangal kurdun önünü keser, çevirir, erkek kangal ise saldırır ve boğar. Kısa mesafede kurda kim yetişirse göğsüyle kurdun beline çarparak devirir. Kangalın kurda göğsüyle vurmasına “*tokanak*” denir. Çarpma sonucu kurt ve kangal düşer. Kangal

kurttan önce kalkarsa hemen kurdu ensesinden kapar ve silkeleyerek boyun kemiğini kırar (K.K.25, K.K.1, K.K.26, K.K.27).

Kurtboğan kangal, tek başına kurt ile mücadele veriyse yaralı bir haldedir (kurdun arka ayak tırnaklarıyla karın altından yaralanabilir) ve günlerce yerinden kalkamayabilir. Kurt eğer dişleriyle yaralamış ise bu bıçak kesigi gibi keskin bir yara oluşturur. Bu köpekler kurdun ölüsünü kulağını dayayarak dinlerler ve en ufak bir harekette yeniden boğarlar. Kurtboğan kangal köpeğini ödüllendirmek için sahibi tarafından koyun kesilerek kuyruğu kangala yedirilir. Bunun kurtla boğuşması neticesinde kangalın boğazına kaçan kurt kılının temizlenmesi için yapıldığı da söylenir (K.K.1, K.K.9).

Kışın kurtlar aç kaldıklarından zayıf düşerler ve sürülere saldırırlar. Kangallar ancak kışları zayıf düşen kurtları yakalayabilir ve boğarlar. Yazın çok hızlı koşan kurtlara yetişmek kangallar için çok zordur. Kurdun kokusunu alan kangal havlamaz, süratle kurdu takip eder ve saldırır. Kaçan kurtları kovaladıktan sonra sürüye geri dönerler. Bazı kangallar ise inatla kurdun izini takip ederek onu yakalamaya çalışırlar. Kurtları ısrarla takip eden kangallar “*kurt kaparı*” denilen tuzağa düşebilirler veya diğer sürülerin köpekleri tarafından boğulurlar ya da kurdu bularak öldürürler. Kurt kaparı, kurtlardan birinin sürüye yanaşıp köpeklerin dikkatini çekerek kaçması ve peşinden gelen köpeği sürüden uzak bir yerde diğer kurtlarla beraber pusuya düşürüp öldürmesine denir (K.K.28, K.K.9, K.K.3).

Kangallar, gece daha aktiftirler ve sürü yatana kadar sürekli etrafında dolaşırlar; sürü yattıktan sonra da etrafında belirli bir konumda nöbet tutarlar. Çoban, gece uyurken sürünün hareketlenmesi halinde uyanmak için sürü içinden kendine alıştırdığı bir koyunu boynundan bir ip vasıtasıyla eline bağlar. Bu koyuna “*bağcak koyunu*” denir. Dinlenmekte olan sürü herhangi bir nedenle hareketlendiğinde “*bağcak koyunu*” da harekete geçerek çobanı uyandırır. Çobanın sürüsünün yanında bulunmadığı durumlarda, sürü hareket ettiği zaman, deneyimli ve iyi yetiştirilmiş kangallar çobanı aramadan sürüyle birlikte gider ve sürünün korunmasını sağlamaya çalışırlar. Koyun sürüsünün içinde kangalın kuyruğu aşağı iniktir. İyi bir kangal köpeği şartlar ne olursa olsun sürüsünü yalnız bırakmaz. Sürüdeki köpekler kardeş olursa birbirlerine zarar vermezler ve sürüyü asla terk etmezler. Sürüdeki en güçlü kangal liderdir. Dişi köpekle o çiftleşir ve aralarında kavga çıkan köpekleri o ayırır (K.K.2, K.K.1, K.K.9).

Dağda sürüden ayrılarak hasta veya kaybolan bir koyunu günlerce bekleyen kangallar da vardır. Sahibinin veya çobanının haricinde sürü sahibi birinin sürüsüne kurt geldiği zaman “*hay*” diye bağırınca kangallar uzakta olsalar bile yardıma koşarlar. Fakat aynı kişi kurt gelmeden “*haylarsa*” kangallar yardıma gitmezler. Sahibine aşırı düşkün olan kangal köpekleri başka birine uzun süreli verilse bile eski sahibini tanırlar. Saf kangal

köpeklerinin değeri parayla ölçülemeyecek kadar kıymetli olduğu için satılmazlar ancak hediye edilirler (K.K.1, K.K.9).

Kangallar, yattığı, yaşadığı yere idrar ve dışkı yapmazlar. Kangallar sahibine asla kin beslemez, kendisinden korkan insanı dost saymaz ve ona saygılı davranmazlar. Kangallar, sahibinin başka bir köpek sevmesini ve beslemesini kıskanırlar. Yiyeceğini kıskanır ve onları yerken yanına yaklaşılmasına karşı sert tepki gösterirler. Sahibi öldüğü ya da ayrılmak zorunda kaldığı zaman üzülen, uluyarak ağlayan ve hayata küsen duygusal hayvanlardır (K.K.16, K.K.29, K.K.30, K.K.18, K.K.4). Bir kangal zehirlendiğinde sahibi üzülmeyin diye asla evine geri dönmez. Yaşlı köpekler de öleceği zaman evi terk eder ve uzaklarda yaşamını yitirirler (K.K.4, K.K.31, K.K.20).

Kangal köpeği yaz aylarında “*savak*” (aptal), soğuk kış aylarında ise sert olur (K.K.14, K.K.1). Kara kış ve “*zemheri*” aylarında yeniden doğmuş gibi olurlar. Puslu ve yağmurlu havaları sevmezler. “*Koç kari*”, kangalların en sevdiği kar olup, âdete yağın kar ile oynarlar. Kışları burunlarını kara sürer, yuvarlanır ve kar üstünde yatarlar; yaz aylarında ise akşama kadar ortalıktan kaybolur, miskin miskin yatarlar. Akşamları en aktif oldukları dönemdir. İkinci (*kuşluk*) vaktinde sessizdirler (*nazlımlaşır*) (K.K.21, K.K.1).

Kangalların endişe, korku halinde kuyruk kıvrımları açılır, kuyrukları arka bacaklar arasına girer. Kuyruklarını hızlı sallarsa mutlu olduğu, kuyruğunu dikleştirirse saldıracığı anlamları çıkar. Kuyruk ucu siyah renkte olan kangallar daha cesaretli olurlar. Dişlerini göstererek hırlaması, kulaklarını geriye yatırarak sırt tüylerinin dikleşmesi, arka ayaklarının gerilmesi, gözlerini hedefe dikmesi dikkat saldırabilirim anlamını taşır (K.K.4, K.K.3, K.K.9).

Aynı sürüden iki kangal köpeği kavga eder ve yenilemezlerse bu köpekleri sopayla ayırmak zor olduğundan kafalarına su dökmekle ayırma işlemi yapılır. Kangalların 1.5 ile 3.5 yaşları arasında en hızlı koştukları dönemdir. Ortalama ömürleri on iki yıl olup, kaza ya da diğer köpeklerin boğması neticesinde ölürler (K.K.32, K.K.1).

2.2. Barınma, Bakım ve Beslenme

Yeni doğan kangal yavruları anne sütüyle beslenir. Doğan yavru sayısı fazla ise anne yavrularını doyurmakta zorluk çekebilir. Bu nedenle ilk yirmi günden sonra “*bulamaç*” veya “*oğmaç*” denilen mama hazırlanır. *Oğmaç*, ekmek veya undan hazırlanır. Bir tencerede un helva gibi kavrulur ve üzerine şeker atılır. Sıcak süt veya su ile karıştırılıp kına özü yumuşaklığı kıvamına getirilir. Soğumaya bırakılır ve ılık olarak kangal yavruları beslenir. Yavru sayısına göre, günlük bir veya 2 kg’a kadar ek “*oğmaç*” verilebilir (K.K.1). Başka bir beslenme şeklinde ise yeni sağılan koyun

sütüne ıslatılan bulgur düğüsü ya da elle ufalanan ekmek parçacıkları karıştırılarak içirilir. Beyaz peynir yapılırken elde edilen peynir suyu ile “*tirit*” yapılır. Birçok yavru annelerinden yeteri kadar süt ememeden (45-55 gün) ticaret amacıyla ayrılırlar (K.K.4). Yavru kangalların diş çıkarma döneminde ise kalın kemik verilir (K.K.14).

Yetişkin kangallara geleneksel olarak arpa unundan yapılmış “*yal*” (*herle*) yedirilir. Yal, arpa ununa veya kepeğe sıcak su eklendikten sonra üzerine soğuk su dökülerek elde edilen bir karışımdır. İki kilo arpa ununa (tamamen kılçıklardan arındırılmış ve kabuksuz) 350 gr. tereyağı ve bir kilo suyla karıştırılmış süt dökülerek ateşte pişirilir. Üzerine şeker eklenerek karıştırılır ve soğumaya bırakılır. Bu şekilde hazırlanan yiyecek dağda “*yeğ*” (serbest) gezen kangallara verilir (K.K.1). Kangallar, açlığa en dayanıklı köpek ırklarından biridir. Bir öğün yemek ile gün boyu görevini en iyi şekilde yerine getirirler (K.K.1, K.K.33).

Kangal yavruları sürüye adaptasyon amacıyla anneleri ile beraber kuzularla beraber büyütülür. Koyunun kokusuna, kermesine alışması sağlanır. Yetiştirilmek istenen yavruarda kurtçul kangal özelliği var ve büyüdüğünde kurt boğması isteniyorsa, kangalın ilk beş aylık döneminden sonra bir kurt postunun içi doldurularak dikilir. Postun kokusunu alan yavruardan deriye saldıranlar büyüdüğü zaman bir kurdu boğabilir. Kurt derisinden korkup kaçanlar ise büyüdüğünde kurdu boğamaz denilerek elden çıkarılır.

Sürüye seçilecek kangal yavruları için anne ve babasına bakılır. İyi bir sürü koruma köpeği özelliklerini taşıyan dişi kangalların yavrularından orta büyüklükteki bir sürü için iki tane dişi (*kancık*) seçilir. Sonra aynı anneden doğma başka bir babadan olma iki erkek kangal daha seçilerek sürüye katılır. Seçimde, kangal yavrularının sırtlarına, kulaklarına, ağız yapılarına, arka ayak şekline, kuyruk sokumuna (*dübür*), kurt cırnaklarına bakılarak karar verilir (K.K.1, K.K.28). Kangalın, burnunun toplu olmasına ve kafa yapısının çekiç şeklinde olmasına bakılır. Burun ucu beyaz olan (*gilman*) kangal büyüdüğünde çirkin görüldüğünden istenmez (K.K.5).

Yavru, bekçilik görevi yapacak ise sütten kesildikten sonra karanlık odaya alınır. Bakıcısı ve sahibi sadece yemeğini verir. Altı, yedi aylık olduğunda barındığı odada yüksek bir pencere açılır. Eğer bu pencereden zıplayıp çıkarsa istenilen duruma gelmiş sayılır. Ayrıca, yavru bir yaşına kadar bağlı olarak dışarıda bekletilerek hırçın ve saldırgan olması beklenir (K.K.4).

Korkak olmasın diye yavru kangallara (*enikler*) bağırılmaz ve dövülmez. Kangal yavruları rüzgâra karşı koşarken gözlerinin yaşarmaması için altı aylıkken burunları kızgın demirle dağlanır. Toprağa kazılan “*pin*” adı verilen, üstü ağaçla örtülü, eniği gerektiğinde almak için kol girecek bir

deliği olan toprak yuvalar yapılır. Enikler “*pinlerde*” büyütülürken nazar değmemesi ve çalınmaması amacıyla kimselere gösterilmezler. İnsanların ayaklarının altında dolana dolana büyüyen enikler “*yalli*”, “*yalaka*” olarak adlandırılır (K.K.14, K.K.35, K.K.28).

Kangallar, genellikle yavrularına karşı şefkatli ve koruyucu olmalarına rağmen kendilerine verilen yiyecekleri yavrularından bile kıskanabilirler. Emzirme döneminin sonlarına doğru yavruların büyüyen diş ve tırnaklarından rahatsız olan ana kangallar, yavrularına “*sırtarıp*” ısırabilirler. Bunun için anaya ayrı bir yer yapılır ve yiyecekleri yavruların erişemeyeceği bir yerde verilir (K.K.14, K.K.35, K.K.36).

Köpeklerin kurt veya diğer köpeklerle girdikleri mücadelede kulaklarını rakibe kaptırıp yenilmelerini engellemek; boyunlarındaki demir dikenli tasmanın uzun kulaklarını kolayca yaralamasını engellemek; uzun kulağın kangalın duyma yetisini azaltmasını ortadan kaldırmak; yaz aylarında uzun kulakta oluşan bir yaraya sineklerin konmasını engellemek; kangallara kesik kulak yakışıyor diyerek estetik bir görünüm vermek amacıyla veya adet yerini bulsun denilerek kulak kesme işlemi yapılır (K.K.9, K.K.25, K.K.1) (Resim 10).

Kulakları doğduğu gün ya da ilk iki-üç gün içinde bükülerek koparılır. Ortalama bir buçuk yaşındayken her bir kulak bir yüzüğün içinden geçirilir ve kangalın kafası bir kapının arkasına sıkıştırılarak kulak jilet ya da bıçakla kesilir. Bu işlem köpeğin sahibine küsüp evi terk etmemesi için başka birinin evinde yapılır. Kesilen kulak parçası kangala yedirilir. Kangalın acıya dayanıklılığını ve hırçınlığını ortaya çıkaran bu yöntem “*kananma*” denilir. Yağışın çok olduğu bölgelerde kangalların kulakları kesilmez. Çünkü kesik kulaklı kangalların kulağına kolayca yağmur ve kar suları kaçmakta, bu durumdan tedirgin ve huzursuz olan kangallar sürü koruma görevinde başarısız olmaktadır (K.K.37, K.K.38).

Kangallara “*çengel*” veya “*tok*” (Resim 11) adı verilen dövme çelikten yapılan, etrafında sivri demirler olan tasmalar takılır. Yaprak ve normal şekillerde olan bu tasmalar kurt veya diğer köpeklerle olabilecek mücadelede kangalın boynundan yakalanarak boğulmasını engellemek ve bir sahibi olduğunu bildirmek için takılır (K.K.39, K.K.3, K.K.1, K.K.4, K.K.38).

2.3. Üreme ve Doğum Bilgisi

Kangal köpeklerinin en makbul olanları iki, üç yılda bir kere olmak üzere en fazla üç yavru yapanlardır (K.K.1, K.K.9).

Köpeğin kızgınlık geçirmesine “*kızan*” olmuş, bu döneme de “*kızan*” ya da “*köçen*” denilir. Dişinin hangi erkek köpek ile çiftleşmesi istenirse onunla beraber kapalı bir yere konulur. Dişi köpeğin tasmaından tutularak “*avukma*” (çiftleşme) kolaylaştırılır. Çiftleşme döneminde “*gancık*” köpek

(dişi) huzursuzdur ve sürüyü terk edebilir. Dişinin bulunduğu sürüdeki erkekler ile kızgın dişinin kokusunu alan diğer sürülerdeki erkekler arasında yaralanmalarla son bulan kavgalar başlar. Bazen kızgın dişiler erkekleri peşlerine takıp sürüden uzaklaştırarak sürüyü korumasız bırakabilirler (K.K.39, K.K.40, K.K.41).

Doğum yapmış dişi, diğer köpeklerle ve yabancı insanlara karşı serttir. Özellikle doğumu takip eden ilk günler, sahibine ve birlikte yaşadığı köpeklerle bile sert davranabilirler (K.K.1, K.K.9).

Yazın doğan yaz yavruları, kışın doğan kış yavrularına göre üstün tutulur. Kış aylarında doğan yavruların soğuktan ve beslenme yetersizliğinden dolayı yaşama oranları düşüktür. Erkek köpek, dişi köpeğe göre çok yaşlı ise doğan yavruların çoğu dişi olmaktadır. Dişiler, beğenmedikleri erkek kangallarla çiftleşmezler. Genelde geceleri ve تنها yerlerde çiftleşme gerçekleşir. Cinsel birleşme sonrası yaklaşık 10-15 dakika birleşik kaldıkları duruma “*kitleme*” denilir. Dişi kangal, gebe kalırsa memeleri irileşir ve sarkar (K.K.4, K.K.1).

Erkek köpeğin çiftleştikten sonra kemik yapısı gelişir. Kangallar kan asaletine bağlı oldukları için aile içi ve başka ırk köpeklerle çiftleşmezler. Kardeş kangalların çiftleşmesi sonucu doğan köpeklerin kurda gitmediği gerekçesiyle kardeş köpekler çiftleştirilmez (K.K.1, K.K.9, K.K.28, K.K.3, K.K.42).

Yavru seçiminde çeşitli yöntemler vardır. Anne köpeğin yavrularından ayrıldıktan sonra yavrular birbirlerinin üstüne yatarlar, en üste çıkan yavru hepsinden güçlü ve iri cüsseli olduğundan bu yavru kangal seçilir. Yavruların gözü açıldıktan sonra kardeşlerinin elinden annesinin memesini emmeye gayret eden ve emebilen yavru tercih edilir. Kangal yavrusunun cesaretli olup olmadığını anlamak için; yavru sırt üstü yatırılır, karın ve boğaz kısmı ellenir eğer kurtulmak için çaba göstermez, “*çenlerse*” cesaretsiz; hırlar, kurtulmak için çabalar ise cesaretli kangal yavrusudur denilir. Yavru enseden tutularak havaya kaldırılır, ses çıkarmaz, hatta hırlarsa cesaretli, “*gürbüz*” kangal olacaktır (K.K.6, K.K.14).

Erkek kangallar bir yaşından sonra arka ayaklarından birini kaldırarak idrar yaparlar. Bu erkek köpeklerin bir yaşından büyük olduğunu gösteren bir işarettir (K.K.9).

2.4. İsimlendirme

İri görünümlü kangallara “*azman*”, “*kaba it*”, “*boz it*” gibi isimler verilir. Uzun enli kangallara “*sallı*”, “*gerimli*”; kısa boylulara “*tıhnaz*”, “*hüre*”; kuyruksuz kangallara “*gödek*”; sivri ve küçük kulaklı kangallara “*künez*”; kırma kangallara ise “*arasa*”, “*zağar*”, “*könez*” adları

verilmektedir. Kılıklı postlu kangallara, “*yiğit*”, “*ayl*”, “*pampa*”; kırçıl postlu kangallara “*kurtçul*” denilir (K.K.18, K.K.31, K.K.6, K.K.1, K.K.14).

Köpeğin dişisine “*kancık*”; östrus evresindeki köpeğe ise “*kızan, kızan olmuş*” denilir. Köpek yavrusuna “*gobel*”; köpeğin yaşına “*mere*” denilir. Gelişmemiş, ufak kalmış kangallara “*yanmış*”, “*böcü*” veya “*hıra*” denilir (K.K.28, K.K.1, K.K.2, K.K.11).

2.5. Kangal Köpeği Hastalıkları

Derinin açık ve kapalı yaraları

Köpekler yaralarını dilleriyle yalayarak iyileştirirler. Köpeklerin tükürüğü mikrop kırıcı özelliktedir. Eğer köpek yarasını diliyle iyileştiremiyorsa, yanına birkaç gün eşi bırakılır ve o diliyle yalayarak yarası iyileşir. Kış mevsiminde dilleriyle yara tedavisi yaparlar, yaz döneminde dilleri yaraları daha da kötü hale getirir. Gres yağı ve yanık yağı karıştırılarak merhem şeklinde yaralara sürülür (K.K.5, K.K.1, K.K.34, K.K.23, K.K.28, K.K.9).

İshal (Diarrhea)

Şeker, tuz ve karbonat suda eritilerek köpeğe içirilir. Sarımsak ve un kavrulur, üzerine acı kahve eklenerek oluşan karışım top şekline getirilerek hayvana yutturulur (K.K.1, K.K.9, K.K.2, K.K.24).

Köpek Gençlik Hastalığı (Distemper)

“*Diş çıkarma hastalığı*” olarak bilinen köpek yavrularında görülen, aniden zayıflama, kusma, ishal (kanlı) ve iştahsızlıkla karakterize öldürücü bir hastalıktır. Sarımsaklı yoğurt, arpa unundan yapılan yal yedirilir (K.K.28, K.K.1, K.K.9, K.K.3, K.K.15).

Kabızlık (Constipation)

Köpek yavrularının sırtı kuyruk sokumuna kadar elle masaj yapılarak sıvazlanır. Böylece gaz çıkarılmış olur (K.K.1, K.K.9, K.K.24).

Zehirlenme (Toxication)

Sarımsak ve yoğurt karışımı yedirilir. Köpek, it otu, kuru ot gibi kendini kusturabilecek otları yer (K.K.1, K.K.2, K.K.12).

Öksürük

Karamuk kökü kaynatılır ve içirilir (K.K.5, K.K.1, K.K.3).

Dış parazitler (Bit, pire, kene ve uyuz)

Hayvanın vücuduna ve kulaklarına yanık yağı sürülür. Anne köpek, yavrularının bit ve pirelerini dişleriyle ezerek temizler. Bit, pire, kene ve uyuz ve tedavisinde karabaş (L. *Lavandulastoechas*), kantaron (L.

Hypericum perforatum) ve civanperçemi (*L. Achillea millefolium*) bitkileri karıştırılarak suda kaynatılır. Soğumaya bırakılan bu karışımla köpek yıkanır (çimdirilir) (K.K.28, K.K.1, K.K.3, K.K.9, K.K.14, K.K.37, K.K.43).

3. Tartışma ve Sonuç

5199 sayılı hayvanları koruma kanununun 8. Maddesi gereğince “ev ve süs hayvanlarının dış görünüşünü değiştirmeye yönelik veya diğer tedavi edici olmayan kuyruk ve kulak kesilmesi, ses tellerinin alınması ve tırnak ve dişlerinin sökülmesine yönelik cerrahi müdahale yapılması yasaktır” (Anon 2013). Atasoy ve Kanlı (2005)’ya göre, Orta Asya’daki tüm çoban köpeklerinin kuyruğu ve kulakları kesilirken Türkiye’de kuyruk kesme geleneği yoktur; sürü koruma amaçlı kullanılan köpeklerin kulaklarının uygun yöntemlerle ve anestezi altında veteriner hekim tarafından kesilmesinde yarar vardır. Yazın yapılan kesimde yaranın kurtlanması, kışın yapılan kesimde yaranın soğuktan etkilenerek zor iyileşmesi problemleri doğar. Hatalı kesilen kulak kepçesi biçimsiz şekilde ve kafa derisinin fazladan bir kısmı ile birlikte kopar. Kafatası kemiği görülür ve yavru mikrop kaparak ölür (Yılmaz 2008). Çalışmada, Sivas Yöresinde kangal köpeklerinin geleneksel yöntemlerle kulak kesme işlemlerinin yapıldığı belirlenmiş olup, bu uygulamaların yukarıdaki literatür bilgisine göre mevzuat, hayvan sağlığı ve refahına tamamen tezat oluşturduğu ve yetkili veteriner hekimler tarafından köpek sahiplerine yönelik eğitim çalışmalarının yapılmasını gerekli kıldığı söylenebilir.

Yılmaz (2008)’a göre, kangal köpeğinin karanlık bir yerde tutulunca güneş ışığı noksanlığından dolayı hormonal dengesi, sağlığı ve psikolojisi bozulmaktadır. Toplumdan ve gözlerden uzak büyütülmüş bir kangal köpeği gördüğü her varlığa aşırı tepki verip, saldırmaktadır. Kartay (2007)’a göre, devamlı bağlanan veya dar mekânda tutulan kangalın kişiliği zedelenir. Huy ve karakter özellikleri zamanla aşınır, yeterli iriliğe ve güce erişemezler. Çalışmada, kangalların bekçilik vazifesi yapmak için devamlı bağlandığı, cesaretli olması için karanlık yerlerde büyütüldüğü tespit edildi. Uygulamaların, yukarıdaki literatür bilgisine göre kangalların fiziki ve psikolojik gelişimini etkileyerek zarar verdiği ve ilgililer tarafından hayvan sahiplerinin sistematik ve sürekli eğitimler ile aydınlatılmasının gerekliliği ileri sürülebilir.

Daha çok arka ayak iç yanlarında, nadiren dış yanlarında, hatta ön ayaklarda da görülebilen polidaktili (işlevsel olmayan fazla parmak) ırk için zaruri olmadığı gibi, köpekler için sıkıntı yaratan unsurlardır (TAGEM, 2009; Oğrak ve Akbulut, 2005). Çalışmada, Sivas folklorunda “*kurt cırnağı*”, “*karakuş cırnağı*” olarak adlandırılan beşinci ayak parmaklarının saf kangal ırk özelliklerini yansıttığı belirlendi. Bu parmakların bilimsel olarak genetik bir anomali ve saf kangal seçiminde değersiz bir kriter olduğu ifade edilebilir.

Oğrak (2009)'a göre, yaklaşık dokuz haftalık gebelik süresiyle kangallar, her biri 500 gr civarında, ortalama 7 yavru doğururlar. Yılmaz (2008)'e göre, yetiştiriciler geçmişte çok yavrulayan kangalların yerine az yavrulayan kangalların dişilerini elde tutarak farkında olmadan seleksiyon yapmışlar ve kurtçul kangallar az yavrular inanışını ortaya atmışlardır. Çalışmada, Sivas folklorunda az yavrulayan kangalların saf, hakiki oldukları kanaatinin hâkim olduğu, Yılmaz (2008)'ın bildirdiğine paralel şekilde yanlış bir inanışla dişi kangallarda seleksiyon neticesinde yavrulama sayılarının azaltıldığı belirlendi. Bu hatalı uygulamanın kangal üretimini ve neslini tehlikeye soktuğu ve kangal köpeği gen havuzunun korunması için gerekli tedbirler alınmasını gerekli kıldığı söylenebilir.

İrk standartlarını belirlemeye yönelik çalışmalarda genel görünüş, hizmet şekli, mizaç, baş ve iskelet yapısı, gözler, kulaklar, ağız, boyun, ön ve arka bacaklar, vücut, ayaklar, kuyruk, hareket kabiliyeti, bedeni örten kıl örtüsü, renk, beden ölçüleri ve kusurları gibi özelliklere dikkat etmek ve bu özellikleri iyi tarif etmek gerekmektedir (Özbeyaz, 1994). Kangal köpeği üreticileri, seleksiyon kriterlerini oluştururken kangal köpeği ırk standartlarını dikkate almalıdır (Özcan vd., 2005). Yılmaz (2008)'a göre ise ağız ve burundaki siyah maske vazgeçilmez bir ırk özelliğidir. Çalışmada, bazı yetiştiriciler, burun ucunda ve alt çene ucunda “çaka” denen beyaz lekenin makbul olduğunu, arka bacaklardaki çarpıklığın kurt ile mücadelede başarılı sonuçlar sağladığını ileri sürmektedir. Bu bilgiler ışığında, yanlış bilinen ırk özelliklerinin, istenmeyen kangal köpeğinin özelliklerini sonraki nesillerde görülmesini sağlayacağı ifade edilebilir.

Yaldız vd. (2010) göre, kantaron ve civanperçemi bitkisi, solucan düşürücü, parazit giderici, haricen antiseptik ve yara iyileştirici özelliktedir. Çalışmada, Sivas folklorunda kangal köpeğinde görülen birçok hastalık belirlenmiş olup, parazit mücadelesinde kullanılan bitkisel drogların yukarıdaki literatüre paralel başarılı sonuçlar verdiği görülmektedir.

Bu çalışmada, Kangallar konusundaki kavram kargaşasının ortadan kaldırılmasına, gerekse bu köpek ırkının bilimsel çalışmalara daha fazla konu edilmesini cesaretlendirmek için daha yakından tanınmasını sağlamaya katkı sunuldu.

Sonuç olarak, kangal köpeklerinin bugüne kadar neslini koruyabilmesinin en önemli nedenlerinden birisinin meraklı kişiler tarafından, kangalların kurt boğması, zekiliği, cesareti ve sadakatini anlatan Sivas folkloruna özgün hikâyelerin, inanışların dilden dile aktarılması ile olduğu; folklorik veteriner hekimliği ve yetiştiricilik uygulamalarında belirlenen bilgi eksikliği ve hatalı uygulamaların hayvan hakları ve refahı çerçevesinde değerlendirilerek giderilmesinin gerekliliği ileri sürülebilir. Ayrıca, Sivas İli sınırları içinde kangal olarak bilinen bölge ve çevre illerde

yetiştirilen kangal köpeklerine, binlerce yıllık tarih, kültürel ve çevresel şartlar ile kangalları nesiller boyu üreten insanların şekil verdiği söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Anon. (2013). 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu. 17 Ekim 2012, www.tbmm.gov.tr/k5199.html.
- Atasoy, F. ve Kanlı, O. (2005). *Türk Çoban Köpeği Kangal*. Ankara: Medisan Yayınevi, s.11-125, Ankara.
- Kartay, D. (2007). *Türk Çoban Köpeği Kangal* (4. Baskı). İzmir: İlya İzmir Yayınevi, s.24, 84, 215.
- Kosher, S. (2005). Kangal Köpeği ve Hayatta Kalma Şansı. Yusuf Ziya Oğrak, Ed., *II. Uluslararası Kangal Köpeği Sempozyumu*, s. 121, 124, 8 Temmuz 2005, Sivas.
- Oğrak, Y. Z. ve Akbulut, G. (2005). Kangal Köpeklerinin Doğal Ortam Özelliklerinin Belirlenmesi. Yusuf Ziya Oğrak, Ed., *II. Uluslararası Kangal Köpeği Sempozyumu*, s. 62, 8 Temmuz 2005, Sivas.
- Oğrak, Y. Z. (2009). Researches on Litter Size in Kangal Breed of Turkish Shepherd Dogs. *Journal of Animal and Veterinary Advances* 8 (4), 674-676.
- Özbeyaz, C. (1994). Kangal Köpeklerinde Bazı Morfolojik Özellikler. *Lalahan Hay. Araşt. Enst. Derg.*, 34 (1-2), 38-46.
- Özcan, M., Yılmaz, A. ve Oğrak, Y. Z. (2005). Kangal Köpeği Irk Standardı. *II. Uluslararası Kangal Köpeği Sempozyumu*, s.63-68, 8 Temmuz 2005, Sivas.
- Özdemir, N. (2006). Türklük Bilimi'ndeki Kalıplaşmalar ve Açılımlar. *I. Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, s.23, 25-26 Mayıs 2006, Ankara.
- TAGEM (2009). *Türkiye Evcil Hayvan Genetik Kaynakları*. Ankara: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, s. 91.
- Tepeli, C. ve Çetin, O. (2000). Kangal ırkı Türk çoban köpeklerinde büyüme, bazı vücut ölçüleri ve döl verimi özelliklerinin belirlenmesi. *I. Büyüme ve Bazı Vücut ölçüleri*, *Vet. Bil. Derg.*, 16 (1), 5-6.
- Tepeli, C., Çetin, O., Ünal Ş., Kırıklı, K. ve Yılmaz, A. (2003). Kangal ve Akbaş Irkı Türk Çoban Köpeklerinde Büyüme Özellikleri. *Türk J Vet Anim Sci*, (27), 1011-1012.
- Yaldız G. vd. (2010). Rize İli Florasında Bulunan Tıbbi ve Aromatik Bitkiler ve Kullanım Alanları. *III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi C.III* içinde (s. 1100-1114), 20-22 Mayıs 2010.
- Yılmaz O. (2008). Kangal (Karabaş) Türk Çoban Köpeği. Mehmet Ertuğrul, Ed., *Bilge Kültür Sanat*, s. 5-190, İstanbul.
- Yılmaz O. (2013). Türk Kangal (Karabaş) Çoban Köpeği ile Tarihe Nostaljik Bir Yolculuk. *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 53 (315), 45-52.

KAYNAK KİŞİLER

1. Hüseyin Yıldız
2. Abdurrahman Şişman
3. Kenan Hastaoğlu
4. Metin Uçar
5. Yüksel Otugüzel
6. İsmail Ülger
7. Orhan Karakaş
8. Sefer Çirkin
9. Turhan Kangal
10. Fikret Aka
11. Kenan Çarboğa
12. İsmet Durgun
13. Duran Koç
14. İsmail Erdal
15. Suzi Şaştım
16. Bilal Kolsuz
17. Mustafa Tatlı
18. Ali Dumlu
19. Murat Kebude
20. Recep Kama
21. Dursun Arı
22. Hakan Yılmaz
23. Canan Caner
24. Arif Pir
25. Muzaffer Önder
26. Mustafa Kahraman
27. İmdat Çarboğa
28. Sami Karyağdı
29. Kadir Pürlü
30. Kürşat Başkan
31. Mehmet Ali Yiğit
32. Zeki Öksüz
33. Şakir Cem Kaya
34. Nuri Polat
35. Murat Özkaynak
36. Orhan Şahin
37. Burak Oskay
38. Emre Yılmazer
39. Yusuf Yılmaz
40. Reyis Deniz
41. Ali Erbaş
42. Kemal Şahin
43. Yusuf Ziya Oğrak

EK : Resimler

Resim 1. Tam sarma (top) kuyruk

Resim 2. Dokuz kuyruk

Çağrı Çağlar Sinmez, Aşkın Yaşar
Sivas Folklorunda Türk Çoban Köpeği Kangal
Turkish Shepherd Dog Kangal in Sivas Folklore

Resim 3. Hilal kuyruk

Resim 4. Alası boz

Resim 5. Çapar

Resim 6. Sarıyaka

Çağrı Çağlar Sinmez, Aşkın Yaşar
Sivas Folklorunda Türk Çoban Köpeği Kangal
Turkish Shepherd Dog Kangal in Sivas Folklore

Resim 7. Bozyaka

Resim 8. Kırçıl

Resim 9. Kangalın tipik kara kaşları

Resim 10. Karakuş, kurt cırnağı

Çağrı Çağlar Sinmez, Aşkın Yaşar
Sivas Folklorunda Türk Çoban Köpeği Kangal
Turkish Shepherd Dog Kangal in Sivas Folklore

Resim 11. Kesik kulak